

po Vipavi, posebno po kaj prisojnih legah pod goro? Pod goro bi bil gotovo za dobrih 8 dni zgodnejši nego pa na brdski strani doline.

Za pridelovanje zgodnjega graha je najprvo potrebno seme prav zgodnje vrste. Jaz sem poskusil, reči smem, gotovo že 12 vrst jako hvaljenega zgodnjega graha, katerega sem dunajskim in peštanskim semenskim trgovcem prav pošteno plačal. Boljšega mimo navadnega logaškega (iz Logatca na Notranjskim) pa ga ni. Logaški grah je jako ploden, odločno najplodnejši, in seme se dobi po ceni, ker ga v Logatci kar cele njive sejejo. Bricem na Goriškem rabi vsem le logaški grah. Istina pa je, da je treba vsaj vsako tretje leto iz Logatca izvirnega semena naročiti, kajti v Vipavi pridelano seme ne daje nikedar tako zgodnjega pridelka, kakor pa izvirno logaško. Grah se tudi ne sme več let zaporedoma na eden in ist prostor sejati, kajti tako sejan ne obrodi dobro. Najboljše je pač, ako pride grah šele za 5 do 6 let na prejšnje mesto. Prideluje se pa zgodnji grah tako-le: V prav prisojni legi preorjemo, prekopljemo ali prelopatimo svet, katerega mislimo za grah porabiti, že oktobra meseca. Na zrahljanem svetu naredimo z motiko jarke, kakih 10 do 15 centimetrov globoke ter 30 do 40 cm. drug od drugega oddaljene. V jarke natrosimo dobrega, dobro podelanega gnoja, katerega smemo nekoliko z nogo potlačiti, in vrhu gnoja položimo seme v kupčke, po 5 do 6 zrn v eden kupček. Posamezni kupčki morajo 20 do 30 cm. biti oddaljeni. Tako vloženo seme zaspemo prav tanko z zemljo, in setev je gotova. Prav predno nastopi zima, obložiti moramo posamezne vrste vzkalivšega graha s prav nizkimi vejicami smrekovimi ali pa hrastovimi, kakeršnim čez zimo ne odpade listje. To je potrebno zaradi zajcev in večkrat tudi zaradi snega. Na spomlad odstranimo zatakneve vejice, grah okopljemo in vmes posejemo lahko bolj na redko korenja ali pa regrata (radiča). Ako grahu še pravega natiča zatakne, storjeno je do obiranja vse. Kadar dozori, izrujemo natič z grahovco vred, korenje ali pa radič se opleve ter okoplje.

(Dalje prihodnjič.)

Razne reči.

— Da konje odvadimo jezik iz gobca moliti, priporočajo živali devati pri delu brzdo, kateri je na sredi pripeta majhna, 3 do 4 palce dolga verižica. Tako je namreč konj prisiljen verižico glodati, in kmalu opusti staro navado ter ne bo molel čez nekoliko tednov jezika iz gobca, če tudi ne bode imel brzde.

— Da bo dobra pitna voda po vodnjakih, deni vanje na treh različnih krajih po 20 kosov dobro žganega oglja od lesa ter jih poveži v šope, zraven pa priveži 2 kilograma kamenene soli. V treh dneh postane voda čista kot ribje oko. To se vsako leto 3 do 4krat ponavlja, zlasti spomladi; soli pa ni treba potem zmerom

rabiti, največ enkrat ali dvakrat v letu. Kadar ni soli, priveži na oglje kremen ali pa opeko. Oglje posrka vase toliko blata, solitarja, apna, gipsa itd., da postane težko kakor premog, vendar pa lahko ostane nekoliko let v vodnjaku, ker bolj ali manj vodo čisti.

— Da rodi debel sad, treba rastoče drevo enkrat poškropiti z vodo, v kateri je raztopljen železni vitrijol. Na 1 liter vode se vzame 80 gramov železnega vitrijola.

— Remontantne klinčiče priporočajo bolj s požlahtnjevanjem nego pa s sadikami pomnoževati. Za podlogo rabijo korenine milnice (piperat) (*saponaria officinalis*), ki raste skoro povsod divja. Po končanem požlahtnjevanji jih posadi v majhne lončke in postavi jih v precej topel in senčnat kraj na kako omaro, ali pa na primerno topel prostor in jih ne zalivaj preveč. Ko čez 14 dni začno poganjati, pusti k njim nekoliko zraka pa ne preveč sence, sčasoma pa odpri vsa okna.

— Ohrovt ohraniti svež do spomladi. Če vseješ začetek meseca julija ohrovtovo seme, vzrastejo do jeseni male glavice, ki še niso za kuhinjo; treba pa jih je predno začne slana padati, porvati s prstjo in s koreninami ter jih posaditi v pesek v klet do srčnih listov, drugo listje jim pa poreži. Pesek škropi po zimi le toliko, da je vedno vlažen. Tako vzrastejo do spomladi glavice za rabo.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

118.

Prvotni Američani.

Prastari stanovniki ameriški na toliko so si sorodni in podobni, da jih smemo kot jedno ljudsko pleme smatrati. Omenili smo uže, da je narod ta v dveh zemljah prišel do dosta znatne kulture, ali po ostalej Ameriki je ostal na zelo nizke stopnji naobrazenja. Omenili smo tudi glavnih vzrokov, ki so pomogli Peruancem in Mesikancem, da so se nad ostale Američane vzdignili. Da si ni ta kultura Bog zna kako velika bila, vendar se jej moramo čuditi. Naroda ta sta bila oddaljena od vsega ostalega naprednejšega sveta. Od nikogar se nista nič mogla naučiti, in vse kar sta dosegla, morala sta si sama ustvariti. Okolo sebe nista imela nobene večje živali, katero bi si mogla kot domača žival vzgojiti, in od koristnih bilin je bila edina koruza večje važnosti. Po vrhu sta imela še to nesrečo, da nista poznavala železa. Ako se oziramo na vse to, priznati nam je, da sta ta naroda morala imeti lepih duševnih sposobnosti. Pomislimo samo, koliko stoletij je trebalo, preden so stanovniki v Evropi prišli do današnje kulture, da si so imeli domačih živali in dosta koristnih bilin. Vsi